

Landskap: *Västmanland* Upptecknat av: *Arthur Svederus*
 Härad: *Fellingsbo* Adress:
 Socken: *Fellingsbo* Berättat av:
 Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Skogs i Åkerbeck i Västmanland. 1850 tabell 1-2
Flåk gruvna och grube. 3-4
Fulfrändet i Västmanland 4-8.

Om gamla seder och bruk från
1850 talet i Västmanland.

För att vi skola få en liten inblick
i våra förfäders levnadsförhållanden för omkring
sexti a sjuttio år sedan i Västmanland, vilja
vi något lyssna till vad äldre personer därom
ha att förtälja.

Något vidare åkerbruk förekom sj, utan
skogbruket var då den egentliga huvudnäringen.
Bönderna räddde sj på den tiden själva om den
jord, de brukade, utan den tillhörde då stora
gods, till exempel Bockhammar, som då ägde
större delen av norra Fellingbro socknen.

Vid sådana gods skulle varje underhavande

under skördetiden göra ett visst antal dagsverken
i arrende samt dessutom vara tvungen att under
vintertiden framförta stångjärn och trackjärn
till en mängd smedjor, som då voro upprbyggda
efter vattendragen överallt i Västmanland.

Några allmänna ländsvägar funnos ej, utan folket
fick taga sig fram i skogstrakterna, bäst de kunde,
när de skulle färdas till någon stad eller handelsbod.

Upplysningen stod ^{änn} mycket lågt, folkskolor funnos
ej på landsbygden som nu, utan gamla knekter
fingo sörja för undervisningen och taga barnen
till sig i någon stuga. Där fingo de lära sig
hjälpligt läsa och skriva. Detta var naturligtvis
ej tillräckligt och många funnos som levde i
största okunnighet. Ej underligt då, att människans

på den tiden voro mycket vidskräpliga och kodo på
de mest underliga ting, såsom spöken, vitror och
annat trolltyg. Man kan få höra gamla personer
berätta de mest härrerande spökhistorier från
denna tid. En del har tillochmed påstått, att de varit
med, där både folk och kreatur blivit förtrollade.

Sådana, som kommo i olycka och råkade ut
för dessa andar, som folket trodde på, måste
söka någon klok gumma eller gubbe, vilka påstodo,
att de kunde bota dem.

När en sådan kvacksalvare skall undersöka en
patient, får denna lägga sig på ett sofflock,
den kloke kastar sedan över honom ett lakran
samt läser en trollformel. Därefter häller han
över patienten en uppsmält blymassa; om det
då sprakade och spred isär sig mycket ansågs
den sjuka vara starkt angripen av de onda

4. andarna. 4. Blystyckena samlades sedan upp och
lades i ett glas, som var fyllt med vatten. Med
detta vatten skulle sedan den sjuka svätta sig,
och därefter kasta ut vattnet i någon korsväg.
Var det sedan så, att sjukdomen upphörde, så
ansågs det att den kloke botat honom.

Något om julfirandet i Västmanland
från samma tid

Den största högtid, som firas i Sverige,
är ju som vi alla veta, julen. Denna helg har allt
sedan kristendomen blev införd i Norden och
ända fram i våra dagar firats till äminnelse
av Jesu födelse. Men som mycket förändrats
med tiden, så har även en hel mängd seder och
bruk, som fordom varit allmänna under jul-
firandet, så gott som alldeles försvunnit i

våra dagar. Enar julen ännu för var den största högtiden, så skulle den också då firas med pompa och ståt.

Fjorton dagar för helgen börjades det att bakas och byggas efter bästa förmåga. Därefter företogs en grundlig rengöring både inom och utom hus; allt skulle vara snyggt och rent till helgen. Emis skulle hackas och strös på golvet, för att det skulle härvara friskt i rummen, ingenting fick nu glömmas bort. Karlarna voro på den tiden till största delen upptagna av skogsgöringar, och kvinnorna fingo till och med i vanliga fall hugga vedur samt göra så gott som alla hemsyrslar. Men på julaftonen tog man frid från skogen. Då skulle i stället julvedur huggas. När därpå klockan slog fyra på julaftnansmorgonen, skulle drängarna ut på vedbakern. Här sätter man

6

6. Upp stora tonårsblor, för att man skulle kunna
se att arbeta. Vedhuggningen pågick sedan, till
klockan var omkring elva, därefter fingo
de fritt för dagen. De samlades alla i ett rum,
som kallades storstugan vilket fick tjäna både
till kök och matsal, för intagande av frukost.
Då fanns mat och dryckesvaror av alla slag.
En stor gryta i vilken julskinkan hade kokats,
ställdes mitt på bordet, kring vilket man nu
fick taga plats. I spacet doppade man sedan
mjukt vörtbröd. Det kallades att doppa i grytan.
Sedmera på kvällen skulle alltid julgröt förtäras.
Allmän sed var då, att det skulle rimmar eller
läsas vers, innan man åt av den. Julskinkan
skulle sedan stå framme på bordet hela helgen.
På jultidningen fick ingen försöka sig, alla skulle
då upp för att åka till julotta i närmsta kyrka.

Då var det allmänt, att man tog den bästa travaren,
man ägde. Håsten skulle den morgonen erhålla
en särskild portion, vilken bestod av havre och hacket
se samt upplandades med dricka samt ett glas brännvin.
Detta skulle göra hästen morst och kry. På hemvägen
blev det sedan en riktig kappkörning; alla ville då
vira, vilka slyva hästar de hade. Den, som kunde
åka om de flesta, ansågs vara värd samt skulle först
få in skörden nästa sommar. En julgran skulle även
finnas i varje hem. Denna kläddes ^{med} peppar, som
man klippte i olika former, vidare uppsträngdes
karameller, ljus och ^{sälla} möjliga gubbar, som man
själv tillverkade. Ej sällan klädde folk ut sig till bockar
och jultantar. Dessa gingo sedan omkring i stugorna
och delade ut julkloppar. Julhelgen fortsatte sedan till

8. 8.
trettandagen. Därefter förekommo de vanliga
skogskörslorna som förut, endast helgdagsaftnarna
fick polket pritt på eftermiddagen. Tjugandagen
skulle julen dansas ut. Den dagen firades, även
om den inföll på en söckendag. Ungdomen gick
då allmänt tillsammans i någon stuga, där det
sedan omväxlade med dans och lekar.

Arthur Andersson.

Östra Boda

Spannarboda.